

Politička ekologija u senci regionalne bezbednosti: slučaj regiona Esekibo

Miroslav MLADENOVIĆ¹, Miloš TOMIĆ²

Apstrakt: Kontinuirana eksploatacija prirodnih resursa unutar nacionalnih granica jedne države, naročito onih namenjenih proizvodnji energije (nafta, gas, uglj), neizostavno povlači niz pitanja u kontekstu održavanja političke, ekonomske i socijalne stabilnosti. Posmatrano kroz paradigmu teorijskih postavki političke ekologije, benefiti koji se ostvaruju preradom i distribucijom prirodnih resursa uglavnom se dovode u vezu sa efikasnošću čitavog državnog i društvenog sistema, a time i bezbednosti na unutrašnjem i spoljašnjem nivou. Stoga cilj ovog rada jeste deskriptivna analiza uloge prirodnih resursa u narušavanju odnosa Venecuele i Gvajane, tj. teritorijalnog spora oko regiona Esekibo koji ima potencijal da ugrozi regionalnu bezbednost. Zbog složenosti proučavanja istorijskog procesa „sazrevanja“ ovih država i postizanja obostrano prihvatljivog teritorijalnog razgraničenja na kopnu i moru, u radu je primenjena tehnika analize sadržaja, istorijsko-komparativna analiza i tehnika analize narativa. Na osnovu rezultata istraživanja može se zaključiti da trenutne političke i bezbednosne tenzije oko rešenja statusa regiona Esekibo, koji obiluje prirodnim resursima, nemaju kapacitet prerastanja u ozbiljnije konflikte. Stanje nacionalne bezbednosti Venecuele već duži niz godina nije zadovoljavajuće, uključujući i delimičnu spoljnopolitičku izolaciju, dok, s druge strane, vodeće zapadne države (SAD, Velika Britanija) pružaju značajnu podršku teritorijalnoj celovitosti.

Ključne reči: prirodni resursi, razgraničenje, Južna Amerika, teritorijalni spor, bezbednost.

¹ Faculty of Security, University of Belgrade, Full Professor, m.mladenovic@fb.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0001-8831-9582>

² Faculty of Security, University of Belgrade, Assistant Professor, Editor-in-Chief of the journal "Savremene studije bezbednosti" (Contemporary Security Studies), milos.tomic@fb.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0001-5121-8091>.

Mišljenja i zaključci izneti u radu odražavaju lični stav autora, a ne stav institucije u kojoj su zaposleni.

Uvod

Politička ekologija, kao relativno noviji multidisciplinarni naučni pravac, većim delom oslanja se na teorijske postulate političke ekonomije i težnju ka razumevanju odnosa između distribucije političke, ekonomske i vojne moći, s jedne strane, i eksploatacije prirodnih resursa, s druge strane. Naime, fosilna goriva, rude retkih minerala, kao i drugi egzistencijalni resursi (poput vode i hrane) predstavljaju objekt prisvajanja koje društvo eksploatiše, prerađuje, distribuirati i na kraju troši (Bridge 2011). Međutim, u spornim društvenim kontekstima prirodni resursi mogu generisati sukobe, naročito zbog činjenice da su troškovi i koristi od eksploatacije resursa nejednako raspoređeni (Watts 2004; Bebbington 2012; Tomić 2023). Shodno tome, političku ekologiju možemo dovesti u vezu sa studijama bezbednosti, imajući u vidu da istraživanje bezbednosnih pojava, između ostalog, podrazumeva identifikovanje, kao i analizu odnosa subjekta bezbednosti (pojedinaac, društvo, država i međunarodna zajednica) i prirodnih ekosistema. Postoji značajan broj teorijskih i empirijskih naučnih radova³ čiji je predmet istraživanja proučavanje kauzalnosti benefita koji se ostvaruju eksploatacijom prirodnih resursa i projekcije političke i ekonomske moći (prvenstveno jedne države, a potom i drugih subjekata međunarodnih odnosa).

Cilj ovog rada jeste analiza dinamike odnosa u procesu razgraničenja Bolivarske Republike Venecuele i Gvajane, s posebnim fokusom na značaj i ulogu prirodnih resursa na području Esekiba u kontekstu mogućeg narušavanja regionalne i međunarodne bezbednosti. Na osnovu trenutne političke i bezbednosne situacije i interesa mnogih razvijenih država i njihovih korporacija koje se bave eksploatacijom resursa (SAD, Velika Britanija, Narodna Republika Kina, Izrael, Francuska, Kanada), razmatranje statusa regiona Esekibo predstavlja relevantnu temu za međunarodnu zajednicu. Štaviše, promena globalne bezbednosne paradigme, koja se dovodi u vezu s pokretanjem specijalne vojne operacije u Ukrajini, dodatno je uticala na koherentnost međunarodne zajednice i održivost postojećih rešenja unutardržavnih sporova.⁴ Zbog složenosti geopolitičkih odnosa spomenutih južnoameričkih država i ostvarivanja projektovanog cilja istraživanja, u radu je primenjena je istorijsko-komparativna analiza, tehnika analize sadržaja dokumenata, kao i analiza narativa ključnih subjekata bezbednosti.

---

³ Kao na primer: Koubi et al. 2014; Bruch et al. 2016; Ali and Cederman 2022.

⁴ O uticaju ukrajinske krize na bezbednost savremenog sveta pogledati u Jović-Lazić i Lađevac 2017.

Teorijsko-metodološki okvir istraživanja

Teorijski posmatrano, predmet ovog istraživanja može se svrstati u interdisciplinarnu oblast političke ekologije, imajući u vidu da je potrebno precizno opisati specifičnu vezu koja se uspostavlja između „društvenih okolnosti i uslova životne sredine“ (Adams & Hutton 2007). Kada je reč o društvenim okolnostima, neophodno je obratiti pažnju na potrebu za političkom i ekonomskom dominacijom regionalnih i globalnih aktera (najpre država kao bazičnog subjekta međunarodnih odnosa) koja se u ovom slučaju ostvaruje kroz eksploataciju prirodnih resursa. Takođe, politička ekologija integriše ljudsku geografiju, ruralnu sociologiju, političke nauke, studije životne sredine i antropologije (Adams & Hutton 2007), i naravno nauke (studije) bezbednosti kao derivata međunarodnih odnosa.

Valker (Walker 2005, 74) navodi da su epistemološki koreni političke ekologije veoma raznoliki i mogu se pronaći u ranim spisima koji su „fokusrili na nejednake odnose moći, sukobe i kulturnu modernizaciju u okviru globalne kapitalističke političke ekonomije kao pokretačke snage u preoblikovanju i destabilizaciji ljudskih interakcija sa fizičkim okruženjem“. Pojedini autori (Bryant & Bailey 1997; Peet & Watts 2010) objašnjavaju da pored moralne brige za različite uticaje koje ekonomski, politički i ekološki procesi mogu imati na različite grupe, politička ekologija se, između ostalog, bavi skretanjem pažnje na diferencirane odgovornosti unutar ovih procesa. Generalno posmatrano, naglašava se nesrazmerna odgovornost koju poseduju moćne nacije i drugi akteri, kao i odgovarajući uticaj koji osećaju siromašniji akteri kojima često nedostaju neophodni resursi ili pristup političkoj moći da bi osporili procese i postigli zadovoljavajuću pravdu (Bryant & Bailey 1997; Peet & Watts 2010).

S druge strane, za razliku od klasičnog „strukturalističkog“ pogleda na biofizičko okruženje, koje se baštini na idejama o postojanju arene ili prostora u kojoj se odvijaju konstantne borbe za resurse, tj. njihovu kontrolu, u političkoj ekologiji fokus je usmeren na dublje društveno-ekološke odnose (Zimmerer & Bassett 2003). Dakle, komunikacija je dvosmerna, odnosno razmatra se:

1. kako posebnosti prirodnih resursa i životne sredine (npr. količina nafte i gasa, minerala, ruda zlata) mogu oblikovati društvenu, ekonomsku, političku i institucionalnu dinamiku na određenim mestima, vremenskom periodu i konkretnim društvenim grupama;
2. kako su oblikovani sami resursi, ekosistemi i zajednice na koje takođe utiču društvene, ekonomske, političke i institucionalne dimenzije (Zimmerer & Bassett 2003; Bakker & Bridge 2006; Heynen et al. 2007).

Stručnjaci u domenu političke ekologije ističu složene istorijske procese, kao i identitetske osobine određenih grupa nastalih kroz interakciju društva i prirode.

Nasuprot tome, pozitivistička shvatanja polaze od pretpostavke da interakcije između ljudi i prirode u osnovi počivaju na tehno-razvojinim narativima o efikasnosti (produktivnosti) resursa i kapacitetima njihovog upravljanja (Bridge 2007; Peluso 2012). Na osnovu ovih teorijskih tvrdnji, Bebbington (Bebbington 2012) zaključuje da je način kojim ljudi pristupaju interakciji sa životnom sredinom i resursima neizbežno sporan i zapravo inherentno politički.

Poslednjih nekoliko godina u okviru političke ekologije razvija se relativno noviji naučno-istraživački pristup koji dovodi u vezu energetske bezbednosti (kao društveno zavisnu kategoriju) i prirodne resurse (odnosno, analizirano kroz prizmu ekologije – njihovu raspoloživost). Posmatrano u ovom društvenom kontekstu, istraživački fokus usmerava se na analizu potencijalnih sukoba, imajući u vidu da su troškovi i koristi od proizvodnje nejednako raspoređeni⁵ (Peet & Watts 2010; Bebbington 2012). Osim toga, problem iscrpljivanja resursa na globalnom nivou povezan je sa sve izraženijim poremećajima klimatskih uslova koji kumulativno doprinose ranjivosti ekonomskog stanja velikog broja država. Pitanje stabilnosti eksploatacije (proizvodnje), prerade i distribucije energenata razmatra se na strateškom nivou, naročito ako se ima u vidu međuzavisnost mnogih državnih sektora od ekonomskog, socijalnog i političkog do vojnog i bezbednosnog. Spomenuti uzročno-posledični odnosi koji se javljaju između raspoloživosti prirodnih resursa i društvenog blagostanja predstavljaju ključni segment u definisanju unutrašnjih i spoljnih prioriteta nacionalnih država, kao i jednu od glavnih agendi političkih lidera. Upravo slučaj rešavanja statusa regiona Esekibo pokazuje svu složenost odnosa nacionalnih, regionalnih i međunarodnih aktera koji su zainteresovani za kontrolu obilja prirodnih resursa prisutnih na ovom području.

Neophodno je naglasiti da se u literaturi iz oblasti međunarodnih odnosa ne može pronaći jasna distinkcija između pojmova Južna i Latinska Amerika. Međutim jedan broj autora (Pérez-Mejía 2004; Smith 2005) napominje da se pojam Latinska Amerika odnosi na čitav kontinent Južne Amerike zatim Centralnu Ameriku kao i Karipska ostrva, odnosno jedan širi geografski prostor koji karakteriše upotreba romanskih jezika. Aktivnija upotreba termina Latinska Amerika počinje u vreme vladavine Napoleona Bonaparte i njegove politike održavanja kolonijalne vlasti u ovom delu sveta (Burkholder 1994). Mignolo (2009, 58) naglašava da se ideja o Latinskoj Americi, koja se pojavila u drugoj polovini 19. veka, većim delom razlikovala od ideje „Latinidada“ (Latinidad), „Latiniti“ (Latinity) i „Latinitee“ (Latinité) koju je snažno promovisala Francuska. Naime, „Latinidad“ je ideologija pod kojom se identitet bivših

---

⁵ U literaturi iz oblasti političke ekologije i ekološke bezbednosti može se uočiti tendencija pojedinih istraživača da analiziraju negativne uticaje nedostatka resursa na urbanu populaciju (urbani politički ekolozi).

španskih i portugalskih kolonija smešta (od starosedelaca kao i od Evropljana) u novi moderno kolonijalni svetski poredak (Mignolo 2009). Ideja o „Latinidadu“ „puštena“ je u javni diskurs sa zadatkom ponovnog iscrtavanja razlike između imperijalnih sila, imajući u vidu da se tokom 19. veka interesi velikih sila pomeraju ka severu (Mignolo 2009). Francuska, kao zemlja koja je pristupila reformaciji, našla se u istom taboru kao i Engleska koja je upravo pokorila Indiju i delove Afrike dok su im se putevi kontrole komercijalnih tržišta u Južnoj Americi, uveliko ukrstili (Mignolo 2009). Na kraju Mignolo (2009) zaključuje da „Latinidad“, posmatrano iz evropske perspektive, predstavlja transnacionalni identitet koji ujedinjuje južne zemlje koje sebe smatraju direktnim naslednicima Rimskog carstva sa „latinskim“ etnosom koji ugrađen u latinski jezik i potomstvo naroda (francuski, italijanski, španski, portugalski). Dakle, Latinska Amerika kao jedan specifični entitet integriše niz istorijskih, kulturoloških, političkih i jezičkih elemenata više država, među kojima su i Venecuela i Gvajana. S druge strane, Santander (2007) objašnjava da se južnoamerički potkontinent nalazi južno od Panamskog kanala, koji prelazi tanku centralnoameričku prevlaku i omogućava brodovima da stignu do Atlantika i Pacifika bez obilaska rta Horn, na južnom kraju kontinenta. Južna Amerika se prostire na 17.840.000 km² (gde se, između ostalog, nalaze 12 država), što ovaj kontinent svrstava na četvrto mesto po površini u svetskom rangu posle Azije, Afrike i Severne Amerike (Santander 2007). U proseku, Južnu Ameriku naseljava oko 380 miliona ljudi koji koriste preko 600 jezika grupisanih u 115 različitih lingvističkih porodica (Santander 2007).

Radi postizanja projektovanog cilja istraživanja u ovom radu primenjena je tehnika istorijsko-komparativne analize dinamike odnosa Venecuele i Gvajane u periodu od prve polovine 19. veka pa do danas, zatim tehnika analize sadržaja niza dokumenata (naučnih i nastalih u druge svrhe, kao npr. novinski članci, saopštenja), kao i tehnika analize narativa ključnih nacionalnih i međunarodnih političkih aktera. Opređenje autora za delimično kombinovan kvalitativan i kvantitativni istraživački dizajn treba da omogući sticanje sveobuhvatnog uvida u predmet istraživanja i postizanje naučno relevantnih rezultata, koji će moći da se iskoriste za buduće projekcije i prognoze stanja regionalne bezbednosti na drugim delovima sveta sa sličnim geopolitičkim osobenostima.

Istorijski proces razgraničenja Venecuele i Gvajane

Kolonijalno nasleđe Južne Amerike, kao i ostalih kontinenata, obeleženo je dugotrajnim teritorijalnim sporovima država sa izvesnim političkim, ekonomskih i socijalnim konotacijama. Prema mišljenju Odena Ismaila (Odeen Ishmael) (2013, 78)

sukob oko granice između Gvajane i Venecuele formalno je započet odlukom britanske vlade iz novembra 1840. godine, kojom je upućena ekspedicija za prikupljanje topografskih podataka koji su neophodni za iscrtavanje jasnih linija razgraničenja. Međutim, iako je rukovodilac istraživačkog tima Robert Herman Šomburg (Robert Hermann Schomburgk) predložio putanju granične linije sa Venecuelom (Karta 1), prvobitni tvorc tadašnjih granica bili su holandski kolonijalni upravitelji čija je trgovinska delatnost sa SAD zahtevala bezbedan pristup i kontrolu reke Kjume (Odeen 2013).

Šomburgov predlog buduće linije razgraničenja Venecuela odbacuje pod argumentom da je istraživanje britanske vlade obuhvatilo i teritoriju zapadno od reke Esekibo gde su oni uspostavili svoju suverenu vlast (Odeen 2013). Nakon diplomatskih pregovora sa Vladom Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Irske (nadalje: UK, Ujedinjeno Kraljevstvo ili Velika Britanija), zvaničnici Venecuele predlažu potpisivanje sporazuma o granici uz prethodno premeravanje i demarkacije. Štaviše, Venecuela je tvrdila da region Esekibo predstavlja prirodnu granicu sa Britanskom Gvajanom, te da su britanski kolonizatori posedovali vrlo malo teritorije izvan te reke (Odeen 2013, 103). Nasuprot tome, britanska vlada nije prihvatila upućene predloge o odbacivanju takozvane „Šomburgove linije“ bez mogućnosti bilo kakve vrste arbitraže. Upravo iz tog razloga Venecuela je 1887. godine sa UK i zvanično prekinula diplomatske odnose.

Karta 1: Karta Britanske Gvajane iz 1840. godine

Izvor: Schomburgk 1840.⁶

⁶ Konsultovati bibliografiju za više informacija u pogledu ovog izvora.

Pomoć u rešavanju spora zatražena je 1877. godine od Sjedinjenih Američkih Država, kao potencijalnog arbitra u narastajućem sukobu između Venecuele i Britanske Gvajane (Donovan 2004). U tom periodu spoljna politika SAD fokusirala se na pojedine delove Latinske Amerike, sa obrazloženjem daljeg sprečavanja agresivne britanske politike u tom regionu (Donovan 2004; Odeen 2013). Predsednik Stiven Grover Klivlend (Stephen Grover Cleveland) dodatno je ohrabrivao Kongres SAD da usvoji rezoluciju kojom se predviđa formiranje granične komisije sa zadatkom rešavanja teritorijalnog spora. Rezolucija je jednoglasno usvojena u oba doma Kongresa SAD i 20. februara 1895. godine predstavljena je kao zakon na osnovu koga se predviđa formiranje granične komisije (Donovan 2004; Odeen 2013). Shodno tome, arbitražna SAD u sporu između Venecuele i Britanske Gvajane može se tumačiti i kao pokušaj dobijanja dominantnog položaja u kontroli Kariba i Latinske Amerike, odnosno uspostavljanje statusa međunarodne sile (Donovan 2004).

Značajan pomak u diplomatskim odnosima Velike Britanije i Venecuele učinjen je 1897. godine kada je potpisan Ugovor o arbitraži (takozvani Vašingtonski ugovor) na osnovu koga je uspostavljen poseban tribunal sa zadatkom potpunog, tačnog i konačnog poravnanja između strana potpisnica (Donovan 2004). Nakon potpisivanja ugovora, američka granična komisija zvanično je ukinuta, dok su prikupljeni materijali o sprovedenoj analizi holandske okupacije Esekiba dostavljeni Venecueli radi priprema za izlaganje na novouspostavljenom Tribunalu 1899. godine u Parizu (Odeen 2013).

Izlaganja predstavnika Venecuele uglavnom su se odnosila na period uspostavljanja kontrole Velike Britanije nad Gvajanom 1814. godine, s jasnom kolonijalnom granicom na reci Esekibo. Pored toga, istaknute su činjenice da su različite mape sa granicom štampane u Londonu i Venecueli jasno prikazivale reku Esekibo kao prirodnu barijeru koja se podudara sa originalnom linijom Šomburga iz 1835. godine. Naročito je istaknuta kao dokaz podudarnost linija razganičenja pre nego što je Šomburg dokazao svoju pristrasnost prema britanskim interesima (Donovan 2004). S druge strane, Britanci iznose tvrdnju da su nasledili holandska okupirana područja i to reku Esekibo, Mazaruni, Kjuni, Moruka, Pomerun, Vaini, Barima, Amakura i područje između reka Amazon i Orinoko koje je korišćeno za trgovinu sa SAD (Odeen 2013). Spomenuta tvrdnja britanskih kolonijalnih vlasti zasnovana je isključivo na principu efektivne okupacije (principle of effective occupation) koji se često primenjuje u međunarodnom pravu.

Nakon opsežnih rasprava, Arbitražno veće 4. oktobra 1899. godine donosi odluku o demarkaciji Venecuele i Britanske Gvajane (Velike Britanije). Najveće teritorijalno širenje ostvarila je britanska kolonijalna uprava imajući u vidu da se u njenom posedu našlo više od 20% regiona Esekibo odnosno 45.000 od 53.000 spornih kvadratnih milja (Donovan 2004). Iako su vlasti Venecuele izražavale svoje

nezadovoljstvo, odluka je prihvaćena kao konačna, tj. bez mogućnosti bilo kakve rasprave o njenoj zvaničnoj primeni. Štaviše, Venecuela i Velika Britanija uspostavljaju zajedničku Graničnu komisiju s ciljem daljeg preciznijeg istraživanja demarkacionog područja (Odeen 2013). Graničnu liniju, koju je Komisija predstavila 1905. godine, prihvataju obe strane smatrajući da su nacionalni interesi donekle ispunjeni, tim pre što je izbegnut regionalni (a potencijalno i međunarodni oružani) sukob, naročito zbog posrednog učešća drugih međunarodnih aktera.

Memorandum Maleta Prevosta (Mallet Prevost), jednog od člana Granične komisije osnovane od strane SAD, ukazuju na tvrdnje da je odluka Tribunala zapravo rezultat političkog dogovora između Velike Britanije i Rusije (Odeen 2015). Na sličnu situaciju ukazuje i historičar Vilijam Kalen Denis (William Cullen Dennis) napominjući da je dogovor iz 1899. godine validan, *ali* metode „političkog kompromisa“ koje se koriste treba da budu zabranjene u budućem arbitražnom postupku (Donovan 2004, 677). S druge strane, američki historičar Klifton Čajld (Clifton Child), na osnovu analize zapisa Tribunala koje su se razmenjivale na relaciji Njujork, London i Sankt Petersburg tokom perioda sudskog razgraničenja, navodi da „ne postoji nijedan dokument koji bi ukazivao na dogovor između Velike Britanije i Rusije na koji je upozorio Prevost“ (Donovan 2004, 677). Shodno tome, različite vlade Venecuele bile su nepokolebljive kada je reč o Prevostovom memorandumu i zahtevu za poništenje arbitraže iz 1899. godine, u skladu s odredbama međunarodnog prava.

U trenutku objavljivanja memoranduma Maleta Prevosta, venecuelanske vlasti sprovode opsežno geomorfološko istraživanje⁷ čiji rezultati pokazuju visok stepen prisustva mineralnih materija, poput gvožđa, nafte i mangana u zapadnom delu Gvajane, a najviše u regionu Esekibo (Donovan 2004). S tim u vezi primetno je povećanje uticaja desničarskih političkih partija sa primarnom agendom „vraćanja“ regiona Esekibo, čime se potvrđuju teorijske pretpostavke političke ekologije o nužnoj suverenizaciji (nacionalizaciji) prirodnih resursa.

Proglašenje nezavisnosti Gvajane, šezdesetih godina 20. veka, dodatno je uvećalo političke ambicije Venecuele za proširenjem svoje teritorije na zapadni deo regiona Esekibo. Podrška nezavisnosti susedne države uslovljena je preispitivanjem odluke Tribunala o arbitraži iz 1899. godine, pri čemu je prvi korak venecuelanskih vlasti bio upućivanje memoranduma za rešavanje graničnog spora generalnom sekretaru UN tokom 1962. godine. Kako se neizvesnost oko kontrole Esekiba sve više konkretizovala radikalnim potezima obe strane, Velika Britanija, kao vodeći međunarodni akter u Latinskoj Americi, primorava predstavnike Venecuele i Gvajane na potpisivanje Sporazuma o rešavanju kontroverzi između

---

⁷ U istraživanju su učestvovala visokoprofitabilne kompanije iz SAD.

zainteresovanih strana 17. februara 1966. godine (Donovan 2004). Sporazumom je predviđeno intervenisanje generalnog sekretara UN u pronalasku mehanizma za rešavanje graničnog spora u slučaju da strane nisu u mogućnosti da samostalno usaglase svoje stavove. Međutim, implementacija Sporazuma je potpuno izostala, naročito nakon odluke Vlade Venecuele kojom se upućuju vojne snage sa zadatkom kontrole ostrva Ankoko na reci Kjuni.

Sledeći pokušaj rešavanja teritorijalnog spora zabeležen je 18. juna 1970. godine kada su Venecuela, Gvajana i Velika Britanija postigle sporazum o dvanaestogodišnjem moratorijumu na granične nesuglasice, nazvan Protokol iz Port of Spejna (Port-of-Spain Protocol) (PSP 1971). Međutim, Sporazum je prekršen 1980. godine oružanim incidentom između vojske Gvajane i Venecuele na ostrvu Ankoko. Osim toga, ekonomski problemi Gvajane, tj. pad društvenog dohotka i projekat izgradnje hidroelektrane u blizini zapadne granice (severozapadni deo Esekiba), ohrabрили su Venecuelu da izvrši diplomatski pritisak u nastojanju da reši pitanje statusa regiona Esekibo u svoju korist.

Izostanak pronalazjenja kompromisnog rešenja graničnog spora praćen je konstantnim rizikom izvesne eskalacije oružanog sukoba na regionalnom i međunarodnom nivou. Upravo iz tog razloga Venecuela i Gvajana pribegavaju mehanizmima arbitraže unutar Ujedinjenih nacija i Međunarodnog suda pravde. Prva faza pregovora, koju je pokrenuo specijalni izaslanik UN-a Alister Mekintajer (Alister McIntyre), obeležena je postepenim poboljšanjem diplomatskih odnosa dve strane. Međutim, već u narednoj fazi kojom je rukovodio izaslanik Olive Djakman (Olive Jackman) dolazi do suprotstavljanja oko suverene kontrole regiona Esekibo i definisanja pomorske granice Venecuele,⁸ odnosno ekskluzivne ekonomske zone koja se poprilično uskraćuje Gvajani.⁹ Poslednju fazu pregovora pod pokroviteljstvom UN-a predvodio je Norman Grivan (Norman Girvan), sa izostankom bilo kakvih povoljnih diplomatskih rezultata i prevazilaženja ekstremnih antagonizama dve nacije oko procesa demarkacije i kontrole regiona Esekibo.

Dinamiku odnosa Venecuele i Gvajane poslednje dve decenije 21. veka, i pored izvesnih pozitivnih ustupaka (npr. Zajednička deklaracija iz Argilea za dijalog i mir između Gvajane i Venecuele),¹⁰ potpuno je promenila odluka venecuelanskih vlasti da krajem 2023. godine sprovedu referendum o pripajanju regiona Esekibo

---

⁸ Granica predstavlja rezultat dogovora između Venecuele i Trinidada i Tabaga iz 1990. godine

⁹ Sporazum PetroKaribe samo je delimično ublažio zaoštrene odnose i omogućio Venecueli da savlada međunarodnu diplomatsku blokadu.

¹⁰ Ovom Deklaracijom obe strane se obavezuju na poštovanje bilateralnih odnosa i nepreduzimanje bilo kakvih nasilnih sredstava u rešavanju višedecenijskog graničnog spora na kopnu i moru.

nacionalnoj teritoriji. Naime, administracija predsednika Nikolasa Madura (Nicolás Maduro) sprovela je 3. decembra 2023. godine konsultativni referendum radi izjašnjavanja građana o budućoj politici države prema regionu Esekibo. Referendum je podrazumevao odgovor na sledećih pet pitanja:¹¹

1. Da li se slažete da se na svaki način, u skladu sa zakonom, odbaci linija koja je lažno nametnuta Pariskom arbitražnom presudom iz 1899. godine, a koja nastoji da nas liši našeg Gvajanskog Esekiba?
2. Da li podržavate Ženevski sporazum iz 1966. godine kao jedini važeći pravni instrument za postizanje praktičnog i zadovoljavajućeg rešenja za Venecuelu i Gvajanu, u vezi sa sporom oko teritorije Gvajanskog Esekiba?
3. Da li se slažete sa istorijskim stavom Venecuele da ne priznaje jurisdikciju Međunarodnog suda pravde za rešavanje teritorijalnog spora oko Esekibo Gvajane?
4. Da li se slažete da se svim sredstvima, u skladu sa zakonom, suprotstavi pretenzijama Gvajane da jednostrano raspolaže morem koje je predmet razgraničenja, na nezakonit način i kršeći međunarodno pravo?
5. Da li se slažete sa stvaranjem države Gvajana Esekibo i izradom ubrzanog plana za integralnu pažnju sadašnjeg i budućeg stanovništva te teritorije, koji uključuje, između ostalog, davanje venecuelanskog državljanstva i lične karte, u skladu sa Ženevskim sporazumom i međunarodnim pravom, a samim time inkorporirajući pomenutu državu u mapu venecuelanske teritorije (Moleiro 2023)?

Najveći bezbednosni izazov za region predstavlja najava osnivanja države pod nazivom Gvajana Esekibo, a zatim i pripajanje teritorije i stanovništva ostatku Venecuele. U vezi sa tim, predsednik Maduro nalaže državnim naftnim kompanijama da preduzmu niz aktivnosti oko upravljanja resursima na „novim“ kopnenim i pomorskim teritorijama. Najavljenju vojnu podršku venecuelanskim državnim organima u sprovođenju kontrole nad prirodnim resursima na području Esekiba, Gvajana procenjuje kao „egzistencijalnu pretnju“ nacionalnoj bezbednosti za čije će neutralisanje tražiti pomoć svojih međunarodnih saveznika, naročito od Sjedinjenih Američkih Država. Međutim, snažnom političkom propagandom, koja je sprovedena putem svih medijskih sredstava (televizija, štampa, društvene mreže), venecuelanske vlasti uspevaju da mobilišu veći broj građana da izađu na najavljeni referendum.

Uprkos snažnim protestima Gvajane i pojedinih velikih sila (SAD, Velika Britanija), rezultati koje je objavio Nacionalni izborni savet navode da je ukupno 90% građana izašlih na referendum podržalo aneksiju regiona Esekibo (Moleiro 2023). Izjava predsednika Madura da je „pokrenuta nova era borbe za naš Gvajana Esekibo“ sa „vraćanjem istorijskih prava Venecuele“, izazvala je niz oštrih diplomatskih reakcija

---

¹¹ Samostalni prevod autora.

gvajanskih vlasti. Štaviše, upozorenje potpredsednika Gvajane Barata Džagdea (Bharrat Jagdeo) da „bilo koji agresivan akt neće proći nekažnjeno i da je njegova vlada obezbedila široku međunarodnu podršku“, dodatno je povećala bezbednosne tenzije u ovom delu Južne Amerike (Foreign policy 2023). Pored toga Međunarodni sud pravde je izdao saopštenje u kome se pozivaju vlasti Venecuele da se „suzdrže od bilo kakve aktivnosti koje bi promenile *status quo* u Esekibo regionu“ (BBC 2023). Osim političkih i bezbednosnih posledica, rešavanje teritorijalnog spora Venecuele i Gvajane oko Esekiba praćeno je nezavidnom ekonomskom situacijom unutar obe države, koja bi se, prema mišljenju njihovih zvaničnika, rešila suverenom eksploatacijom obilja prirodnih resursa prisutnih na ovom području.

Prirodni resursi u senci geopolitičkog nadmetanja oko regiona Esekibo

Geografski posmatrano region Esekibo (nazvan po istoimenoj reci koja protiče čitavom njegovom dužinom) se prostire na 160.000 kvadratnih kilometara, što je 75% ukupne nacionalne teritorije Gvajane. Na tom prostoru nalazi se više od 300.000 stanovnika mahom iz različitih etničkih odnosno autohtonih grupa¹² naseljenih u dolini reke Esekibo (Ministry of Local Government and Regional Development 2024). S obzirom na povoljan geoprostorni položaj i klimatske uslove, područje Esekiba prepoznatljivo je po izrazito bogatom biodiverzitetu i prisustvu niza raznovrsnih prirodnih resursa od čije eksploatacije, u krajnjoj liniji, zavisi dobar deo ekonomskog razvoja Gvajane (npr. poljoprivreda, turizam, proizvodnja energenata).

Prema podacima Ministarstva prirodnih resursa Gvajane, na širem području sliva reke Esekibo potvrđeno je značajno prisustvo nafte, zlata, dijamanta, boksita, mangana, uranijuma i drugih retkih minerala, kao i obilje drvnih resursa (Ministry of natural resources 2024). Upravo je ovo geološko područje svojevrstan deo tzv. Gvajanskog štita, koji se proteže od Gvajanije u Kolumbiji, Venecuele (gde reka Orinoko čini severnu granicu Štita), Gvajane, Surinama, Francuske Gvajane i Brazila. Poslednjih nekoliko godina države kroz koji prolazi Gvajanski štit unapređuju regionalnu saradnju nastojeći da iskoriste prednosti integracije, a sve u cilju ojačanja ekonomskog i društvenog razvoja (Center for strategic & international studies 2017). Međutim, energetska kriza koja je pogodila čitav svet nakon oružanog sukoba u Ukrajini i uvođenja sankcija Ruskoj Federaciji potpuno je promenila

---

¹² Neke od tih jesu: Mainstay, Tapakuma, Akawini, Kabakaburi, Karawab, Mashabo, Santa Rosa, Maruranau, Aishalton, Shea, Shulinab and Potarinau.

odnose između mnogih država sa statusom najvećih proizvođača, ali i potrošača različitih vrsta energenata, prvenstveno nafte i gasa.

U istraživanju američke naftne kompanije „Ekson Mobil“, koje je sprovedeno tokom 2015. godine, otkrivene su ogromne hidrokarbonske rezerve naročito nafte (oko 11 milijardi barela) na području od 190 kilometara čitave obale Gvajane, pod nazivom Stabroek blok (ExxonMobil 2015). Budući da se pomenute rezerve nalaze izvan Esekibo regiona, zvaničnici Venecuele nisu pridavali pažnju ovom projektom poduhvatu, ali kako su se istraživanja nastavila sve češće se mogu čuti osporavanja zakonitosti ovih aktivnosti. Naime, Venecuela smatra da se proširenjem istraživačko-eksploatacione naftne zone ulazi u morske granice sporne teritorije, čime se krši međunarodno pravo. U izjavi za medije, predsednik Nikolas Maduro upozorio je „sve kompanije koje posluju u regionu Esekibo i dovode se u vezi sa eksploatacijom minerala i nafte, moraju zaustaviti svoje aktivnosti u roku od tri meseca“ nakon sprovedenog referenduma (El Pais 2023). S druge strane, predsednik Gvajane Ifran Ali (Irfaan Ali) izjavio je da kompanije ne treba da strahuju za svoj rad i da će njegova administracija „osnažiti strane investitore da što više ulažu koliko god hoće“ (El Pais 2023). Problem oko eksploatacije nafte često se dovodi u vezu sa međunarodnim odnosima, imajući u vidu da kompanije koje se angažuju za taj posao dolaze iz visoko razvijenih i međunarodno uticajnih država.

Treba napomenuti da prema zvaničnim podacima Ekson Mobil proizvodi oko 600.000 barela nafte dnevno (nakon uspešnog bušenja više od 40 bušotina u regionu Esekibo u Gvajani). Godišnji prihodi od eksploatacije nafte dostižu čak milijardu američkih dolara, dok će do 2040. godine taj prihod iznositi 7,5 milijardi (Harvard International Review 2023). Prema ovim prognozama, Gvajana – siromašna zemlja sa samo 800.000 ljudi mahom prekrivena prašumom – postaće četvrti najveći proizvođač nafte na moru u svetu (Harvard International Review 2023). Štaviše, konzorcijum Ekson Mobila podneo je ponudu, a zatim i dobio odobrenje za razvoj još tri oblasti u regionu za koje se veruje da sadrže dodatna nalazišta nafte (El Pais 2023). Međutim, projekat eksploatacije nafte uključuje i Hess korporaciju (Hess Corporation), kao i ogranak Kineske ofšor naftne korporacije (China's National Offshore Oil Corporation) koje svojim ulaganjima zapravo svedoče o količini prirodnih resursa na ovom području.¹³ Pored toga, naftne kompanije iz Velike Britanije, Kanade, Izraela, Francuske i Španije pokazuju veliko interesovanje za investiranje u eksploataciju „crnog“ zlata koje se nalazi na teritoriji Esekiba.

---

¹³ Osim ovih kompanija tu su prisutne i sledeće: Anadarko, CGX Energy, Ratio Oil, Repsol, Tullow. Treba napomenuti da je NR Kina jedna od najvećih kupaca nafte, gasa i rude zlata koja se eksploatiše u Venecueli, pri čemu je ukupan iznos transakcije u 2010. godini iznosio blizu 150 milijardi dolara. Prema javno dostupnim podacima u Venecueli trenutno boravi oko 500.000 državljana NR Kine.

Pored većih nalazišta nafte i gasa potencijalna aneksija regiona Esekibo omogućila bi Venecueli kontrolu široke hidrografske mreže, imajući u vidu da reka Esekibo sa svojom deltom na Atlantiku zatim reke Kjuni, Rupununi, Mazaruni i Potaro (uključujući i jedan od najvećih vodopada na svetu Kaieteur) većim delom protiču kroz ovo sporno područje. Zapravo, oko 300 kilometara „nove“ obale i 40 kilometara okeanskih voda omogućile bi niz benefita Venecueli, naročito u pogledu naplate carinskih taksi, ribolova, turizma i naravno strateške bezbednosti. Štaviše, izuzetno plodno zemljište u dolinama ovih reka omogućava proizvodnju većih količina namirnica kao što je pirinač, šećer i razne vrste voća koje se izvoze na svetska tržišta, čime je udeo poljoprivrede u BDP-u Gvajane dvocifren.

Prognoza stanja regionalne bezbednosti Južne Amerike u eri multipolarnosti

Referendum o pripajanju regiona Esekibo pokrenuo je niz pitanja o mogućim bezbednosnim posledicama ovog jednostranog postupka venecuelanskih vlasti, protivno postignutim međunarodnim sporazumima (Ženevski sporazum). Očigledna ugroženost regionalne bezbednosti privukla je pažnju mnogih država čiji se interesi (politički, ekonomski i vojni) posredno ili neposredno dovode u vezu sa čitavim procesom razgraničenja Venecuele i Gvajane.

Poslednjih nekoliko godina pitanje statusa regiona Esekiba često se koristi kao instrument populističke politike zvaničnika Venecuele, posebno u trenucima izborne kampanje.¹⁴ Naime, predsednik Maduro, tokom svog obraćanja medijima, najavio je pokretanje istrage o finansiranju opozicije dovodeći ih u vezu sa kompanijom Ekson Mobil, koja je prva otkrila naftne rezerve u Gvajani (Center for strategic & international studies 2023). Zapravo, Maduro je objavio naloge za hapšenje nekoliko pojedinaca po ovom osnovu, uključujući i tri člana tima vodećeg opozicionog kandidata Marije Korine Mačado (Center for strategic & international studies 2023). Ovo ne samo da krši duh i slovo sporazuma nedavno potpisanih na Barbadosu, koji imaju za cilj da podstaknu slobodnije i poštenije izbore 2024. godine, već se takođe radi na omalovažavanju opozicionih lidera kao „izdajnika“, „zaverenika“ koji ne mogu da brane „nacionalne interes“ u Esekibu zbog navodnih finansijskih nepravilnosti (Center for strategic & international studies 2023). Štaviše, Vrhovni sud Venecuele

---

¹⁴ Redovni predsednički izbori u Venecueli biće održani 2024. godine. Upravo se pokretanje diplomatske krize oko regiona Esekibo dovodi u vezu sa najavljenom kandidaturom predsednika Madura i pokušaja boljeg političkog pozicioniranja.

ratifikovao je presudu iz 2015. godine kojom se saradnici opozicionog lidera i samoproглаšenog predsednika Huana Gvajida (Juan Guaidó) optužuju za korupciju i narušavanje ustavnog poretka. S tim u vezi, jedan od potencijalnih ishoda može biti otkazivanje ili odlaganje predsedničkih izbora pod izgovorom pretnje nacionalnoj bezbednosti, koju predstavlja mogući oružani sukob sa Gvajanom i njenim najmoćnijim vojno-političkim partnerom – Sjedinjenim Američkim Državama.

Politički postupci aktuelnog predsednika Venecuele mogu se analizirati i pomoću strategije kompetencije, teoretičara Tomasa Šelinga. Kompetencija podrazumeva upotrebu ciljane prinude prema objektu (kao što je druga država), pokušavajući pri tome da se promeni ponašanje pretnji silom ili ograničene upotrebe sile (Schelling 1966). Kompetencija je često najuspešnija kada određena država kombinuje pretnju silom sa pozitivnim podsticajima da privuče ciljanu državu u pregovaračku situaciju (Schelling 1966). Shodno tome, moguće bi bilo da predsednik Maduro traži udeo u profitu od nafte koji je ostvaren eksploatacijom u blizini (kopnoj ili morskoj) Esekiba, kroz potencijalno korišćenje ekskluzivne ekonomske zone Gvajane, ili mogućnost da deli teritoriju na kojoj venecuelanske kompanije mogu da obavljaju komercijalne aktivnosti, posluju i ostvaruju profit za aktuelni režim (Center for strategic & international studies 2023). Ovu pretpostavku potvrđuje i odluka o formiranju Petroleus de Venecuela Esekibo (PDVSA-Esequeibo) koja bi bila nadležna za izdavanje odobrenja za istraživanje i eksploataciju nafte i gasa na području „nove“ države Gvajana Esekibo.

Nezavidno socio-ekonomsko stanje unutar obe države (visoka stopa nezaposlenosti, korupcija, organizovani kriminal, siromaštvo, etničke podele, međunarodne sankcije), jedan je od glavnih indikatora nestabilnog bezbednosnog stanja koje u svakom trenutku može eskalirati. Ohrabren rezultatima referenduma, predsednik Venecuele Nikolas Maduro pokreće niz aktivnosti koje imaju za cilj uvođenje potpune kontrole regiona Esekibo. Među posebno problematičnim, iz bezbednosnog aspekta, predstavlja formiranje Komisije za odbranu novoformirane „države“ Gvajana Esekiba, kao i uspostavljanje vojne zone za čiju je kontrolu nadležan general Rodrigez Kabelo, jedan od istaknutih generala koji je prepoznatljiv po odbrani aktuelnog režima. Pored toga, ministar odbrane Venecuele Vladimir Padrino Lopez (Vladimir Padrino López), na naredbu predsednika 7. decembra 2023. godine, imenovao je vojno rukovodstvo koje će biti raspoređeno u regionu Esekibo. Nedugo zatim, u Gvajani je podignuta borbena gotovost vojske i značajan broj pripadnika oružanih snaga raspoređen je duž demarkacione linije uspostavljene odlukom Arbitražnog tribunala iz 1899. godine.

Bezbednosna situacija je dodatno pogoršana saopštenjem Ambasade SAD u kojoj se najavljuju zajedničke pomorske i kopnene vežbe Južne Američke Komande (U.S. Southern Command, SOUTHCOM) i oružanih snaga Gvajane (United States

Embassy in Guyana 2023).¹⁵ Ovome treba dodati i činjenicu da je predsjednik SAD Barak Obama (Barack Obama) još 2015. godine dekretom proglasio Venecuelu za „nesvakidašnju i vanrednu pretnju za nacionalnu bezbednost Sjedinjenih Američkih Država“ (The White House 2015). S tim u vezi, administracija predsjednika Obame uvela je niz restriktivnih mera¹⁶ istaknutim političkim i vojnim akterima bliskih vladajućem režimu u Venecueli, radi, kako se navodi, „poštovanja ljudskih prava, zaštite demokratskih institucija i zaštite finansijskog sistema SAD od nezakonitih finansijskih tokova od javne korupcije u Venecueli“ (The White House 2015). Upravo se na ovom slučaju rešavanja statusa Esekiba može identifikovati sprega obavestajnih, vojnih i ekonomskih aktivnosti SAD, u cilju obezbeđivanja nacionalnih interesa, tj. nesmetane eksploatacije prirodnih resursa. Trenutna situacija jasno potvrđuje iznete pretpostavke, imajući u vidu da kompanija Ekson Mobil (sa središtem u SAD) nije obustavila svoje istraživačke programe eksploatacije energenata u Gvajani, već se planiraju i još veći investicioni projekti.

Pored navedenog, i Velika Britanija je rasporedila svoje ratne brodove u luke Gvajane radi, kako se navodi, „pomoći partnerskim državama u održavanju mira i regionalne bezbednosti“. S druge strane, Brazil je takođe rasporedio deo svojih oružanih snaga u Boa Vistu (glavnom gradu države Roraima, koja se nalazi na granici sa Venecuelom i Gvajanom). Reakcija zvaničnika Brazila na moguće ugrožavanje regionalne bezbednosti dovodi se u vezu sa mogućim zatvaranjem putne veze koje koriste obe države susedi, imajući u vidu da je teritorija Esekiba nepristupačna za transport bilo kakve vojne opreme. Osim toga, zvaničnici Brazila izdali su niz saopštenja u kojima se izražava zabrinutost zbog razmeštaja brodova ratne mornarice Velike Britanije duž obala Gvajane. Ostale države Južne Amerike, uključujući i tradicionalne saveznike Venecuele (kao što su Ruska Federacija i NR Kina) osuđuju bilo kakve vojne aktivnosti, s naglaskom na poštovanje Zajedničke deklaracije iz Argilea (kojom se strane potpisnice obavezuju na preduzimanje nenasilnih sredstava u rešavanju teritorijalnog spora).¹⁷

Generalno posmatrano, aneksija i vojna okupacija Esekiba od strane Venecuele prema trenutnim indikatorima nije održiva, kako zbog međunarodne podrške

---

¹⁵ Prva bezbedonosna brigada za pomoć Vojske SAD (United States Army 1st Security Force Assistance Brigade (SFAB)) tokom 2022. godine sprovedla je nekoliko zajedničkih vojnih vežbi sa Odbrambenim snagama Gvajane (Guyana Defense Force (GDF)), u cilju poboljšanja interoperabilnosti na taktičkom i operativnom nivou.

¹⁶ Ova vrsta diplomatskih pritisaka praktično se sprovodi još od vremena dolaska Uga Čavesa na vlast krajem prošlog veka.

¹⁷ Iako je na zahtev Gvajane sazvana sednica Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, prisutni delagati nisu izdali zvanično saopštenje.

Gvajani tako i zbog spomenute ekonomske krize, političke nestabilnosti i rastuće polarizacije u venecuelanskom društvu kroz sukobe između pristalica Madura i opozicije. Prema podacima iz Indeksa percepcije korupcije iz 2022. godine Venecuela se nalazi na 177 mestu (od ukupnih 180), što je svrstava u visokorizične države (Corruption Perceptions Index 2022). Nestabilno unutrašnje stanje preslikava se i na sistem odbrane države, imajući u vidu da oružane snage Venecuele nisu u stanju da kontrolišu značajan deo nacionalne teritorije koju koriste narko karteli za obavljanje svojih nezakonitih aktivnosti. Uprkos brojnosti oružanih snaga Venecuele (oko 125.000 aktivnih pripadnika, dok Gvajana broji znatno manje u proseku oko 3.000) nije u stanju da savlada gusto pošumljeni prostor Esekiba (Central Intelligence Agency 2024). S druge strane, upotreba vazдушnih i pomorskih oružanih sredstava nije realan scenario zbog oskudnog borbenog arsenala Venecuele. Jedini efikasan način ulaska na područje Esekiba jeste preko Brazila, što otvara niz drugih pitanja političkog i bezbednosnog karaktera.

Brazil je regionalna sila koja predstavlja važan faktor stabilnosti na ovom području i trenutno se protivi eskalaciji oružanog nasilja, naročito zbog očuvanja područja oko reke Amazon kao najvećeg prirodnog resursa (o čemu svedoči i Nacionalna odbrambena politika ove države). Upravo je na insistiranje Brazila 14. decembra 2023. godine organizovan sastanak predsednika Venecuele i Gvajane na Sent Visentu i Granadinima nakon čega je potpisan mirovni sporazum od 11 tačaka koji, pored ostalog, uključuje i obavezu da strane potpisnice neće koristiti vojnu silu, te da će saradivati u sprečavanju incidenata na granici uz nastavak dijaloga za rešavanje svih otvorenih pitanja. Prilikom analize uloge Brazila u rešavanju teritorijalnog spora između Venecuele i Gvajane ne bi trebalo izostaviti činjenicu da je ova država jedna od vodećih članica BRIKS-a. Treba napomenuti da je predsednik Brazila Lula da Silva (Lula da Silva), nekoliko meseci pre održavanja referenduma o budućem statusu Esekiba, pozvao Venecuelu da se pridruži ovoj međunarodnoj organizaciji koja, kako je naveo, „okuplja vodeće zemlje u razvoju“ (Reuters 2023). Insistiranje zvaničnika Brazila na preduzimanje diplomatskih sredstava u rešavanju trenutne političke krize ukazuje na dugogodišnju mirnodopsku spoljnu politiku ove zemlje što, između ostalog, i potvrđuje saopštenje Itamaratija¹⁸ (Itamaraty) da pitanje plebiscita oko statusa Esekiba treba posmatrati kao unutrašnje stvari Venecuele. Dakle, teritorijalni spor Venecuele i Gvajane, odnosno aktuelna bezbednosna kriza, može se posmatrati kao još jedan pokazatelj narastajuće ere multipolarnosti u kojoj trenutna (zapadna) bezbednosna arhitektura nema dovoljno kapaciteta za održavanje stabilnog stanja regionalne i, naravno, međunarodne bezbednosti,¹⁹ uprkos snažnim pritiscima

---

¹⁸ Palata Itamaratija predstavlja središte Ministarstva spoljnih poslova Brazila.

¹⁹ Kao, na primer, slučaj oružanog sukoba u Ukrajini i Izraelu.

ekonomske (sankcije) i vojne (naoružavanje) prirode (Zbillaga et al. 2018; Ikenberry 2018). Pojedini autori (Long 2018; Gill 2019) posebnu pažnju posvećuju ulozi Sjedinjenih Američkih Država kao važnom međunarodnom akteru koji se, istorijski posmatrano, meša u unutrašnje stvari južnoameričkih država, izazivajući štetne posledice. Kao što Long (Long 2018) konstatuje, angažovanje SAD u Latinskoj Americi treba tumačiti u kontekstu imperijalne sklonosti izražene u novoaktiviranoj Monroevoj doktrini (navodnog, prim. aut.) poštovanja principa suvereniteta i socijalnih prava (naravno, uz adekvatnu (ekonomsku) zahvalnost država koje uživaju njenu podršku). Prema tome, prethodno spomenute teorijske postavke političke ekologije, koje opisuju kauzalnost između procesa eksploatacije prirodnih resursa i projekcije političke i ekonomske moći regionalnih i globalnih aktera, potvrđuju se na primeru teritorijalnog spora između Venecuele i Gvajane i rešavanja statusa regiona Esekiba.

Zaključak

Povećane bezbednosne tenzije koje su usledile nakon referendumu krajem 2023. godine i odluke venecuelanskih vlasti da region Esekibo postepeno anketiraju posledica su višedecenijskih problema nerešenih kolonijalnih granica. Situacija je dodatno pogoršana pronalaskom većih količina prirodnih resursa kao što su nafta, gas, rude i retki minerali, čijom se eksploatacijom ostvaruju značajni benefiti. Osim toga, Venecuela i Gvajana svoju nacionalnu ekonomiju zasnivaju na preradi i distribuciji prirodnih resursa, pri čemu i susedne karipske zemlje (Trinidad i Tobago) na isti način zavise od isporuka energenata iz tih područja. Jednostrane poteze administracije predsednika Madura, u pravcu formiranja nove država („Gvajana Esekibo“), osudile su mnoge države – u prvom redu SAD, Velika Britanija i Francuska – naročito zbog činjenice da njihove korporacije učestvuju u istraživanju i eksploataciji nafte i gasa u blizini demarkacione linije na kopnu i moru. Upravo iz tog razloga, trenutni sukob niskog intenziteta između Venecuele i Gvajane možemo posmatrati kao indikator promene međunarodnog poretka u kome zapadne sile pokušavaju da održe svoju vojnu i ekonomsku nadmoć, bez obzira na posledice po manje razvijene države. U tom pogledu, proučavanje procesa suverenizacije prirodnih resursa, koji je u ovom slučaju dominantan, odlikuje višedimenzionalan istraživački pristup (sa primenom geografskih skala kao instrumenata geopolitičke analize), čija primena treba da omogući sticanje uvida u dinamiku odnosa ključnih subjekata bezbednosti na različitim nivoima analize (nacionalni, regionalni i međunarodni nivo), a zatim i preduzimanje adekvatnih mera (političke, ekonomske, socijalne i ekološke) koje treba da omoguće stabilno i održivo bezbednosno stanje.

Bibliografija

- [PSP] Protocol to the Agreement to resolve the controversy between Venezuela and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland over the frontier between Venezuela and British Guiana. 1966 (“Protocol of Port of Spain”). Signed at Port of Spain on 18 June 1970. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20801/volume-801-I-11410-English.pdf>1162.
- Adams, William M., and Jon Hutton. 2007. People, parks and poverty: political ecology and biodiversity conservation. *Conservation and Society*, 5(2): 147–183.
- Ali, Hamid Eltgani, and Lars-Erik Cederman, eds. 2022. *Natural Resources, Inequality and Conflict*. London: Palgrave Macmillan.
- Alonso, Moleiro. 2023. “Venezuela government claims victory in referendum to annex Essequibo, increasing tension with Guyana” *El Pais*, December 4.
- Bakker, Karen, and Gavin Bridge. 2006. Material worlds? Resource geographies and the “matter of nature”. *Progress in Human Geography*, 30(1): 5–27.
- BBC. 2023. “Essequibo: Venezuela votes on claim to Guyana-controlled oil region” December 3. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-67583582>
- Bebbington, Anthony. 2012. Underground political ecologies: The second annual lecture of the Cultural and Political Ecology Specialty Group of the Association of American Geographers. *Geoforum*, 43(6): 1152–1162.
- Bridge, Gavin. 2007. Acts of enclosure: Claim staking and land conversion in Guyana’s gold fields. In: N. Heynen, J. McCarthy, S. Prudham, & P. Robbins, eds., *Neoliberal Environments: False Promises and Unnatural Consequences*, 74–88. London: Routledge.
- Bridge, Gavin. 2011. “Resource Geographies I: Making Carbon Economies, Old and New”. *Progress in Human Geography* 35(6): 820–834.
- Bruch, Carl, Carroll Muffett, and Sandra S. Nichols, eds. 2016. *Governance, natural resources and post-conflict peacebuilding*. New York: Routledge.
- Bryant, Raymond L., and Sinead Bailey. 1997. *Third World Political Ecology*. London: Routledge.
- Burkholder, Mark A., and Lyman L. Johnson. 1994. *Colonial Latin America*. New York: Oxford University Press.
- Center for strategic & international studies, CSIS. 2017. “The Guiana Shield: A Zone of Southern Caribbean Integration and Sustainable Development”. Center for strategic & international studies. Accessed 25 December 2023. <https://>

- www.csis.org/analysis/guiana-shield-zone-southern-caribbean-integration-and-sustainable-development
- Center for strategic & international studies, CSIS. 2023. “The Entirely Manufactured and Dangerous Crisis over the Essequibo”. Center for strategic & international studies. Accessed 27 December 2023. <https://www.csis.org/analysis/entirely-manufactured-and-dangerous-crisis-over-essequibo>
- Central Intelligence Agency 2024. “The World Factbook-Venezuela”. Central intelligence agency. Accessed 27 January 2024. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/venezuela/#military-and-security>
- Corruption Perceptions Index 2022. “Venezuela”. Corruption Perceptions Index. Accessed 27 December 2023. <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/ven>
- El Pais*. 2023. “ExxonMobil says it will stay in Guyana for the long term despite territorial dispute with Venezuela” December 12. <https://english.elpais.com/economy-and-business/2023-12-12/exxonmobil-says-it-will-stay-in-guyana-for-the-long-term-despite-territorial-dispute-with-venezuela.html>
- ExxonMobil. 2015. “ExxonMobil Guyana” ExxonMobil. Accessed 25 December 2023. <https://corporate.exxonmobil.com/news>
- Foreign policy*. 2023. “Why Is Venezuela Threatening a Land-Grab War in Latin America?” December 7. <https://foreignpolicy.com/2023/12/07/venezuela-maduro-guyana-essequibo-interstate-war-oil-referendum-icj/>
- Gill, Timothy M. 2019. “Shifting imperial strategies in contemporary Latin America: The US empire and Venezuela under Hugo Chávez.” *Journal of Historical Sociology* 32(3): 294–310.
- Harvard International Review. 2023. “A Path to Prosperity for Oil-Rich Guyana” Harvard International Review. Accessed 26 December 2023. <https://hir.harvard.edu/a-path-to-prosperity-for-oil-rich-guyana/>
- Heynen, Nik, et al. 2007. *Neoliberal environments: false promises and unnatural consequences*. London: Routledge.
- Ikenberry, G. John. 2018. “The end of liberal international order?”. *International Affairs* 94(1): 7–23.
- Jović-Lazić, Ana, and Lađevac, Ivona. 2017. Ukrainian Crisis as a Security Challenge of the Contemporary World. In: *Social and economic problems and challenges in the Contemporary World*, Đorđević, B. & Tsukimura, T. & Lađevac I. (Eds.), Global Resource Management, 112–141. Belgrade: Doshisha University, Japan and Institute of International Politics and Economics.

- Koubi, Vally, et al. 2014. "Do natural resources matter for interstate and intrastate armed conflict?". *Journal of peace research* 51(2): 227–243.
- Long, Tom. 2018. "Latin America and the liberal international order: An agenda for research". *International Affairs* 94(6): 1371–1390.
- Mignolo, Walter D. 2009. *The idea of latin America*. Hoboken, NJ, United States: John Wiley & Sons.
- Ministry of Local Government and Regional Development. 2024. "Region 3 – Essequibo Islands – West Demerara" Ministry of Local Government and Regional Development. Accessed 20 December 2023. <https://mlgrd.gov.gy/regional-development/>
- Ministry of natural resources. 2024. "Resources" Ministry of natural resources. Accessed 20 December 2023. <https://nre.gov.gy/2019/02/27/ministry-of-natural-resources-conservation-international-ink-mou/>
- Odeen, Ishmael. 2013. *The Trail of Diplomacy, the Guyana-Venezuela Border Dispute Vol. One, Colonization, Boundary Dispute and Arbitration*. Bloomington: Xlibris Corporation.
- Odeen, Ishmael. 2015. *The Trail of Diplomacy, the Guyana-Venezuela Border Dispute" Vol. Two, Renewed Claims, New Treaties and Diplomatic Outreach (1901–1982)*. Bloomington: Xlibris Corporation.
- Peet, Richard, Paul Robbins, and Michael Watts. 2010. *Global Political Ecology*. London: Routledge.
- Peluso, Nancy Lee. 2012. What's nature got to do with it? A situated historical perspective on socio-natural commodities. *Development and Change*, 43(1): 79–104.
- Pérez-Mejía, Ángela. 2004. *A geography of hard times: narratives about travel to South America, 1780–1849*. New York: State University of New York Press.
- Peter, Smith. 2005. *Democracy in Latin America: Political Change in Comparative Perspective*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Reuters. 2023. "Brazil's Lula favors bid by Venezuela to join BRICS". February 10. <https://www.reuters.com/article/idUSS0N37802A/>
- Santander, Sebastian. 2007. *South America, Latin America*. Accessed 27 March 2024. https://www.reflexions.uliege.be/cms/c_15746/en/south-america-latin-america
- Schelling, Thomas. (1966). *Arms and Influence*. Yale: Yale University Press.
- Schomburgk, Robert H., Sir, Creator. *Sketch Map of British Guiana*. London: John Arrowsmith, 1840. Map. <https://www.loc.gov/item/2021668499/>. (Original

- file: World Digital Library: G. C. Boase, “Schomburgk, Sir Robert Hermann (1804–1865)”, Oxford Dictionary of National Biography (Oxford: Oxford University Press, 2004). The Library of Congress is unaware of any copyright or other restrictions in the World Digital Library Collection. Absent any such restrictions, these materials are free to use and reuse).
- The White House. 2015. “Venezuela Executive Order” The White House. Accessed 20 December 2023. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/03/09/fact-sheet-venezuela-executive-order>.
- Thomas, Donovan. 2004. “Challenges to the Territorial Integrity of Guyana: A Legal Analysis”. *Georgia Journal of International and Comparative Law* 32 (3): 673.
- Tomić, Miloš. (2023). Kontrola Arktika i mogući oružani sukob velikih sila. *Politika nacionalne bezbednosti* 24(2):133–152.
- US Embassy in Guyana. 2023. “SOUTHCOM to Conduct Flight Over Guyana” US Embassy in Guyana. Accessed 27 December 2023. <https://gy.usembassy.gov/southcom-to-conduct-flight-over-guyana/>
- Walker, Peter A. 2005. Political ecology: Where is the ecology? *Progress in Human Geography*, 29(1): 73–82.
- Watts, Michael, and Richard Peet. 2004. ‘Liberating Political Ecology.’ In *Liberation Ecologies: Environment, Development, Social Movements*, 2nd ed., edited by Richard Peet and Michael Watts, 3–43. London: Routledge.
- Watts, Michael. 2000. *Political Ecology*. In, *A Companion to Economic Geography*, Sheppard, Eric, Barnes, Trevor, 257–275. Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Zimmerer, Karl S., and Thomas J. Bassett. 2003. *Approaching Political Ecology*. New York: Guilford Press.
- Zubillaga, Verónica, Manuel Llorens, and John Souto. 2019. “Micropolitics in a Caracas barrio: The political survival strategies of mothers in a context of armed violence”. *Latin American Research Review*, 54 (2): 429–443.

Miroslav MLADENOVIĆ, Miloš TOMIĆ

**POLITICAL ECOLOGY IN THE SHADOW OF REGIONAL SECURITY:
THE CASE OF THE ESSEQUIBO REGION**

Abstract: Continuous exploitation of natural resources within the national borders of a country, especially those intended for energy production (oil, gas, coal), inevitably raises a number of issues in the context of maintaining political, economic and social stability. Observed through the paradigm of the theoretical assumptions of political ecology, the benefits that are realized by the processing and distribution of natural resources are mostly connected with the efficiency of the entire state and social system and thus with security at the internal and external level. Therefore, the goal of this paper is a descriptive analysis of the role of natural resources in disrupting the relationship between Venezuela and Guyana, i.e. territorial dispute over the Essequibo region that has the potential to threaten regional security. Due to the complexity of the study of the historical process of “maturing” of these states and the achievement of mutually acceptable territorial delimitation on land and sea, the paper uses the technique of content analysis, historical-comparative analysis and the technique of narrative analysis. Based on the results of the research, it can be concluded that the current political and security tensions surrounding the solution of the future status of the Essequibo region, which is rich in natural resources, do not have the capacity to develop into more serious conflicts. The state of Venezuela’s national security has not been satisfactory for many years, including partial foreign policy isolation, while on the other hand, leading Western countries (USA, Great Britain) provide significant support to the territorial integrity of Guyana as well as neighboring countries, which reduces the potential for endangering regional security.

Keywords: natural resources, demarcation, South America, territorial dispute, security.